

طراحی چارچوب نهادی برای شناسایی و انجام کار آفرینانه مأموریت‌های بسیج‌سازندگی

نویسندگان: سیدمجتبی امامی^۱ و محسن باقری نصرآبادی^۲

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۴/۱۱/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۴/۴/۹

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال هجدهم، شماره ۶۹، زمستان ۱۳۹۴

چکیده

عرصه سازندگی در کشور، بسیار پرتلاطم و محل نزاع بازیگران و عوامل مختلفی است که هر یک به نحوی درگیر آن هستند. سؤال اصلی مقاله این است که چگونه و با چه چارچوبی می‌توان نوع مداخله و اثرگذاری مطلوب را برای بسیج‌سازندگی به‌عنوان یکی از بازیگران کلیدی این عرصه طراحی کرد؟ در این مقاله از «چارچوب تحلیل نهادی» که مؤلفه‌های آن با استفاده از شاخص‌های بومی تکمیل و تدوین شده، استفاده می‌شود. این شاخص‌ها در مصاحبه با ده نفر از متصدیان بسیج سازندگی و استخراج ۱۷ بند از بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و با استفاده از روش «تحلیل مضمون» استنتاج شده است. مهم‌ترین نتیجه و یافته این مقاله، ارائه چارچوبی است که به‌مثابه یک نقشه‌راه عملیاتی است که با توجه به شاخص‌های طراحی شده، وضعیت نهادی عرصه‌های سازندگی در کشور، قابل شناخت است. از طرف دیگر، در چهار سطح، راهبردهایی برای اقدام کار آفرینانه متناسب با شرایط موجود در نظر گرفته شده که این راهبردهای کلی متناسب با هر شرایط و موقعیت خاص مکانی و زمانی، جهت کلی حرکت بسیج‌سازندگی را مشخص می‌کند.

واژگان کلیدی:

بسیج‌سازندگی، تحلیل نهادی، کارآفرینی عمومی، مأموریت کار آفرینانه

۱. عضو هیأت علمی گروه مدیریت دولتی دانشگاه امام صادق، رئیس مرکز رشد دانشگاه؛ smemami@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه امام صادق، عضو مرکز رشد دانشگاه؛ mbagherinasr@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسئله

بسیج، یکی از نهادهای پرثمر انقلاب اسلامی است که پس از پیروزی انقلاب به فرمان امام خمینی تشکیل شد. بسیج از ابتدا تشکیل شد تا حافظ و پیش برنده اهداف انقلاب اسلامی در همه عرصه‌ها و همه زمان‌ها باشد. همان‌طور که مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بسیج فقط یک نیروی نظامی نیست، فقط برای جنگ نیست. بسیج برای پرکردن خلأهاست؛ خلأ سیاسی، خلأ اقتصادی، خلأ فکری و عقیدتی، خلأ علمی و اندیشه‌ای. آن وقت که لازم بشود همه این‌ها را باید باهم پیش برد^۱». لذا می‌بینیم که با گذشت سه دهه از انقلاب اسلامی در هر زمان بسیج مناسب با شرایط هر دوره، در چالش‌های انقلاب، نقش آفرینی جهادی داشته است.

این نهاد انقلابی اصناف و اقشار مختلفی را پروراند است تا بتواند به‌طور مستمر از ظرفیت پایان‌ناپذیر مردم در عرصه‌های مختلف استفاده کند. (کلهر، ۱۳۸۷، ص ۵۸). یکی از رده‌های صنفی و تخصصی تشکیلات سازمان بسیج مستضعفین، ذیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، بسیج سازندگی است که در نتیجه رهنمودهای مقام معظم رهبری در جهت انجام رسالت‌ها و مأموریت‌های سازندگی، عمران و آبادانی کشور با هدف محرومیت‌زدایی و کمک به توسعه مناطق محروم کشور در سال ۱۳۷۹ تأسیس شده است.

با توجه به اینکه کشور ما در شرایط تحریم اقتصادی قرار دارد، یکی از راه‌های استکبار جهانی افزایش فشار بر معیشت مردم و جلوگیری از رشد اقتصادی، علمی و صنعتی است. لذا نگاه مسئولان بر اساس مطالبات مقام معظم رهبری حرکت جهادگونه اقتصادی باید باشد تا تهدید تحریم‌ها به فرصتی برای توسعه اقتصادی تبدیل شود. برای نیل به این هدف، استفاده از همه ظرفیت‌های بخش‌های دولتی و غیردولتی لازم است. در این راستا، بسیج سازندگی این توان را دارد که از انرژی عظیم و نهفته در آحاد مردم و به‌ویژه جوانان در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی استفاده کند و مشوق بخش دولتی و خصوصی باشد. از این نکته نیز نمی‌توان غافل شد که راهبرد بسیج سازندگی به دنبال تحقق ارزش‌های انقلاب و چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، یک میانبر و مددکار برای نهادهای رسمی است (عبدالملکی، ۱۳۸۹، ص ۹۹).

با این حال به نظر می‌رسد که بسیج سازندگی در این مسیر در بعد چارچوب علمی و نظری برای انتخاب نوع مأموریت خود، دچار ضعف جدی است. در برخی عرصه‌ها وارد شدن بسیج فاقد ضرورت بوده و از طرف دیگر از برخی دیگر عرصه‌های حیاتی کشور غفلت ورزیده است. سؤال اصلی مقاله حاضر این است که برای جلوگیری از این

۱. بیانات رهبر انقلاب، دیدار دانشجویی، ۸۴/۹/۷

آشفتگی‌ها در شناخت عرصه‌ها، انتخاب عرصه حیاتی کشور و طراحی نوع اثرگذاری مطلوب بسیج سازندگی چه باید کرد؟ در بین کارهایی که در موضوع بسیج یا بسیج سازندگی انجام شده، هیچ‌یک به ارائه یک چارچوب تحلیلی نپرداخته‌اند. هرچند که ممکن است به نوعی وضعیت موجود بسیج را موردنقد و تحلیل قرار داده باشند. لذا بسیج سازندگی، نیازمند چارچوبی است که بتواند مطابق آن به صورت پویا و منسجم عرصه‌های خلأ انقلاب اسلامی و کشور را در بعد سازندگی شناسایی کرده و طراحی کارآفرینانه و عالمانه‌ای برای ورود به آن عرصه خاص را داشته باشد.

۲- ادبیات نظری و پیشینه موضوع

۲-۱- رویکرد نهادی به مثابه نقشه راه عملیاتی برای شناسایی عرصه سازندگی

عرصه سازندگی در کشور دربردارنده شبکه به هم آمیخته‌ای از خط‌مشی‌های خرد و کلان^۱ مختلفی است که در آن نهادها، سازمان‌ها و افراد مختلفی به ایفای نقش می‌پردازند. هریک از این افراد یا به تعبیر این مقاله هر یک از این بازیگران دارای ادراک مشخصی از چیستی، چرایی و چگونگی سازندگی هستند. از طرفی هریک دارای ابزارها، ظرفیت نوآوری، انطباق و ارزش‌های خاص خود بوده (Knoepfel, 2007, p17) و متناسب با ادراک خاص خود به فعالیت و کنش در عرصه موردنظر می‌پردازند؛ به عبارت دیگر، هر یک از افسران و فرماندهان سازندگی کشور، دارای فهم، توان، امکانات و ارزش‌های خاص خود هستند. در چنین شرایطی فهم‌های مختلف از خط‌مشی‌ها سبب ایجاد کنش‌های متفاوت و تزاخم در این عرصه می‌شود. به عنوان مثال سند چشم‌انداز، اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام که مرتبط با برنامه‌های سازندگی در کشور است، علی‌رغم اینکه دارای برنامه‌های یکسان هستند، دچار هرج و مرج و عملکردهای سلیقه‌ای مختلف در این عرصه هستند.

در این میان، بسیج سازندگی دایعه‌دار سازندگی کشور است که در کنار بدنه دولتی قرار گرفته و خواهان اثرگذاری مادی و معنوی در کشور است؛ اما این خواست، کافی نیست و لازم است اولاً بسیج جایگاه و شأن حقیقی خود را نسبت به سایر اثرگذاران به خوبی شناسایی کند و علاوه بر آن نوع مأموریت حقیقی خود را به درستی فهم کند. رسیدن به این مهم با استفاده از «تحلیل نهادی» امکان‌پذیر است. تحلیل نهادی یکی از حلقه‌های اساسی در فرآیند خط‌مشی‌گذاری است که در چرخه خط‌مشی‌گذاری کمتر به آن توجه شده است (اسمیت، ۱۳۹۲، ص ۱۴۷). تحلیل نهادی در مقایسه با سایر روش‌های موجود در جهت فهم آسیب‌ها و نقاط قوت و ضعف عرصه موجود

بسیج سازندگی از دقت و جامعیت بیشتری برخوردار است. البته این رویکرد نیز دارای حلقه‌های مختلفی است که در ادامه توضیح داده می‌شود.

۲-۱-۱- پیشینه نهادگرایی و تحلیل نهادی

نهاد و نهادگرایی از جمله حوزه‌هایی است که بسیار محل بحث و اختلاف نظر بوده است. در دهه هشتاد میلادی نهادگرایی جدید و قدیم گسترش بیشتری یافتند، هرچند نفوذ نهادگرایی جدید بیشتر بوده است (متوسلی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۲۷). در حال حاضر این رویکرد جایگاه خود را در علوم مختلف سیاسی، اقتصاد و مدیریت باز کرده و گسترش یافته است. در خصوص چیستی و تعریف نهاد نیز مباحث متعددی مطرح شده است. هرچند بیان همه نظرات در این مقاله نمی‌گنجد ولی به بیان مهم‌ترین نظرات پرداخته می‌شود و در بین آن‌ها رویکرد مطلوب به‌طور تفصیلی تر تشریح می‌شود.

داگلاس نورث^۱ در مورد نهادها به‌طور کلی می‌نویسد: «نهادها قواعد بازی در جامعه هستند یا به بیان رسمی‌تر، محدودیت‌های ساخته دست بشر هستند که تعاملات انسانی را شکل می‌دهند. در نتیجه آن‌ها انگیزه‌های موجود در مبادلات انسانی (سیاسی، اجتماعی یا اقتصادی و...) را ساختارمند می‌سازند. هدف این قواعد بازی، تعریف روشی است که بازی در مسیر آن انجام می‌شود؛ اما هدف تیمی که در چارچوب این قواعد بازی می‌کند، برنده شدن در بازی است. مدل‌سازی گروه‌ها هم‌زمان با توسعه آن فرآیندی متفاوت از مدل‌سازی خلق، تکامل و پیامدهای قواعد است» (نورث، ۱۹۹۰، صص ۳-۵). نورث نسبت نهادها و سازمان‌ها را به‌طور دقیق مشخص نمی‌کند ولی به‌طور کلی سازمان‌ها را «بازیگران» این قواعد در نظر می‌گیرد. وی میان قواعد رسمی و غیررسمی تمایز قائل می‌شود. احتمالاً می‌توان قواعد رسمی و غیررسمی را به تمایز میان قواعد صریح در مقابل ضمنی تعبیر کرد (Hodgson, Geoffrey, 2006).

الینور استروم^۲ یکی از صاحب‌نظرانی است که در خصوص نهاد و تحلیل نهادی، مباحثی را ارائه داده است. وی چارچوبی نهادی برای تحلیل (IAD) ارائه کرده است. این چارچوب جایگزین سایر فن‌ها نمی‌شود، اما راهی برای ترکیب کردن عمل مشارکت‌کنندگان چندگانه شامل آن‌هایی که مستقیماً درگیر موقعیت خط‌مشی هستند یا در خروجی‌های خط‌مشی ذی‌نفع هستند هست. در این چارچوب سه عامل بر موقعیت خط‌مشی مؤثر است (Polski, Ostrom, 1999):

1. Douglas's North
2. Elinor Ostrom

۱. حالات فیزیکی و مادی^۱ ۲. ویژگی‌های جامعه^۲ (فرهنگ) ۳. قواعد مورد استفاده^۳ تمرکز تحلیل استروم بر روی حوزه اقدام^۴ است که شامل موقعیت اقدام^۵ و بازیگران^۶ که به‌طور طبیعی با موقعیت درگیر هستند، است. چارچوب IAD به تحلیل گران کمک می‌کند تا موقعیت‌های پیچیده اجتماعی را درک کرده و آن‌ها را به اجزاء قابل مدیریت از فعالیت‌های تجربی تقسیم کنند.

یکی دیگر از دسته‌بندی‌ها در خصوص نهاد مربوط به الیور ویلیامسون^۷، برنده جایز نوبل اقتصاد سال ۲۰۰۹ است. او نهادگرایی را در چهار سطح تحلیل اجتماعی شامل: نهادهای جامعه‌شناختی، قواعد رسمی، ساختارهای حاکمیتی و تخصیص منابع، مورد بررسی قرار داده است. طبق نظر ویلیامسون، وجه تمایز رویکرد نهادگرا با بهینه‌سازی‌های متداول در تصمیم‌گیری‌های مختلف؛ از جمله در مسائل اقتصادی، این است که پیش از تخصیص منابع در یک سیستم اجرایی یا فرآیند خط‌مشی‌گذاری، ابتدا باید مشخص شود که قواعد حاکم بر آن عرصه بستر را برای بهینه شدن و کارایی بیشتر آماده کرده است یا خیر (متوسلی، نائینی، ۱۳۹۰، صص ۵۸ و ۵۹).

ریچارد اسکات^۸ یکی دیگر از نهادگرایان است که نظرات او در بحث نهادی قابل توجه است. وی این‌گونه نهاد را تعریف می‌کند: نهادها از عناصر فرهنگی-شناختی، هنجاری و تنظیمی تشکیل شده‌اند که به همراه فعالیت‌ها و منابع مرتبط به زندگی اجتماعی ثبات و معنا می‌بخشند. او سه رکن تنظیمی، هنجاری و فرهنگی را بسیار مورد تأکید و تفسیر قرار می‌دهد. این سه عنصر پیوستاری را شکل می‌دهد که از مسائل خودآگاه تا ناخودآگاه و از مواردی که به‌طور قانونی اعمال می‌شوند تا موارد بدیهی را در برمی‌گیرد (اسکات، ۱۳۸۷، ص ۷۱).

هر کدام از الگوهای موجود در بحث نهادگرایی دارای نقاط قوت و ضعف خاص خود می‌باشند. البته به‌تناسب هر موضوع خاص، یک الگوی نهادی به نسبت بقیه موارد، دارای اولویت و مرجح است. در مجموع در حوزه فعالیت‌های سازندگی در کشور و با در نظر گرفتن بسیج سازندگی به‌عنوان محوری راهبردی در این عرصه، مدلی دیگر برای تحلیل نهادی انتخاب شد. پیتر کنوپفل^۹ (۲۰۰۷) در کتاب خود با عنوان

1. Physical world
2. community
3. Rules in use
4. Action Arena
5. Action Situation
6. Actors
7. Williamson
8. Richard Scott
9. Peter Knoepfel

«public Policy Analysis» رویکرد متفاوتی از الگوی نهادی ارائه داده است. در این کتاب، سه عنصر «بازیگر خط‌مشی»، «منابع خط‌مشی» و «قواعد نهادی خط‌مشی» تبیین شده است که هر یک از این موارد با تأکید بر عرصه بسیج سازندگی قابل تبیین است. با توجه به اینکه در عرصه سازندگی کشور بازیگران زیادی درگیر هستند و هر یک دارای منابع مختلفی هستند، این الگو بسیار کارآمد است. چراکه بازیگران را به تفکیک مشخص می‌کند. علاوه بر آن، این کتاب، ده منبع مختلف برای هر بازیگر در نظر گرفته است؛ بنابراین چارچوب تحلیل نهادی به‌عنوان کالک علميیاتی برای بسیج سازندگی کمک می‌کند تا عمده عوامل دخیل و اثرگذار در اثربخشی یک برنامه خاص سازندگی شناسایی شده و نسبت آن با بسیج در نظر گرفته شود. در ادامه به مباحث بازیگران خط‌مشی، منابع و قواعد نهادی مرتبط با بسیج سازندگی پرداخته می‌شود.

۲-۱-۲- رویکرد نهادی منتخب: مثلث بازیگران، منابع و قواعد نهادی خط‌مشی

الف: شبکه بازیگران

در عرصه تحلیل نهادی، خط‌مشی به معنی مجموعه‌ای از تصمیمات یا فعالیت‌های منتج از تعاملات ساختاریافته و مکرر بین بازیگران مختلف عمومی و خصوصی است؛ بازیگرانی که به روش‌های مختلف درگیر ظهور، شناسایی و مرتفع کردن مشکلی که به‌صورت عمومی ظاهر شده می‌باشند؛ به‌عبارت‌دیگر، مجموعه برنامه‌ها در عرصه سازندگی کشور، نتیجه تعاملات عوامل دولتی و غیردولتی است که به‌نوعی درگیر این عرصه هستند. خط‌مشی‌های عرصه سازندگی کشور شامل: محرومیت‌زدایی، اشتغال‌زایی، تحقق اقتصاد مقاومتی، گسترش ارزش‌های انقلاب اسلامی و به‌طور خاص عدالت‌گستری است. این‌ها شبکه درهم‌تنیده‌ای را تشکیل می‌دهد که تعاملات بین بازیگران مختلف آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در یک دسته‌بندی بازیگران شامل: مقامات سیاسی-اداری^{۱۰}، گروه‌های هدف^{۱۱}، نفع‌بران نهایی^{۱۲} و احزاب ثالثی^{۱۳} هستند که به‌طور منفی یا مثبت تحت تأثیر قرار گرفته‌اند (Koenepfel, 2007, p39). دسته اول از بازیگران، بازیگران سیاسی-اداری هستند. این بازیگران شامل همه دستگاه‌های رسمی دولتی هستند که با توجه به زمینه موجود قوانین و قواعد حقوقی در فضای سیاسی-اداری، به مداخله‌گری در عرصه سازندگی و کارآفرینی عمومی کشور می‌پردازند.

گروه‌های هدف؛ متشکل از افراد حقیقی و یا اشخاص حقوقی (سازمان‌ها) است که ممکن است به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم باعث پیشرفت یا عقب‌ماندگی‌های

10. political-administrative authorities

11. target groups

12. end beneficiaries

13. third party groups

مختلف کشور شود؛ به عبارت دیگر این گروه‌ها به‌طور مثبت یا منفی در سازندگی کشور نقش آفرین هستند. در نتیجه خط‌مشی‌ها و برنامه‌هایی که برای کارآفرینی عمومی از جانب دولت وضع می‌شود، تعهداتی را بر آن‌ها تحمیل خواهد کرد و یا اینکه حقوقی را اعطا می‌کند. به‌عنوان مثال گروه‌های جهادی که در سراسر کشور به فعالیت می‌پردازند یا گروه‌هایی که به قاچاق کالا و ارز می‌پردازند، هریک جزء گروه‌های هدف هستند که به‌طور مثبت یا منفی اثرگذار هستند.

نفع‌بران پایانی، مردم و یا سازمان‌هایی هستند که به‌طور مستقیم تحت تأثیر مشکلات ناشی از عقب‌افتادگی هستند و اثرات منفی آن را تجربه می‌کنند؛ و یا بالعکس از اثرات مثبت سازندگی در کشور نفع می‌برند. مردم می‌توانند انتظار داشته باشند که با عملکرد مناسب گروه‌های هدف، بهبودی در محیط‌های اقتصادی، اجتماعی، حرفه‌ای و زیست‌محیطی ایجاد شود (Kenoepfel, 2007, p53&54).

گروه‌های حزبی نیز همه مردم (افراد) و سازمان‌هایی را در برمی‌گیرد که منافع را به‌طور غیرمستقیم در اثر فعالیت‌های گروه‌های هدف یا خط‌مشی‌های بازیگران سیاسی-اداری دریافت می‌کنند (Kenoepfel, 2007, p54).

ب: منابع بازیگر خط‌مشی

قسمت دوم از چارچوب نهادی منتخب، منابع در اختیار بازیگران برای تحقق یک خط‌مشی است. ده منبع به‌عنوان منابع خط‌مشی‌های عمومی احصا شده است که به‌طور مختصر به آن‌ها اشاره می‌شود (Kenoepfel, 2007, pp66-84).

جدول ۱- منابع ده‌گانه بازیگر خط‌مشی

منابع	تعریف مختصر
۱	قانون یا منبع «حقوقی» ^۱
۲	کارکنان یا منابع «انسانی» ^۲
۳	پول یا منابع مالی ^۳
۴	اطلاعات یا منبع شناختی ^۴
۵	سازمان‌دهی یا منبع تعاملی ^۵

1. Law or the 'legal' resource
2. Personal or the 'human' resource
3. Money or the 'financial' resource
4. Information or the 'cognitive' resource
5. Organisation or the 'interactive' resource

۶	اجماع یا منبع «اعتماد» ^۱	به‌نوعی مشروعیت ثانویه و مؤثر در ایجاد و پیشبرد خط‌مشی
۷	زمان یا منبع «زمانی» ^۲	توجه به اقتضای خاص زمانی و سرعت رسیدگی به امور
۸	زیرساخت یا دارایی ^۳	تمام کالاهای ملموس و یا اموال در اختیار بازیگران مختلف
۹	حمایت سیاسی یا اکثریت ^۴	تعامل با دستگاه‌های دولتی و ارتباط آن با حاکمیت برای جلب حمایت سیاسی
۱۰	منبع اجبار ^۵	یک عامل تعیین‌کننده در اجرای سیاست‌های خاص

ج: قواعد نهادی^۶

سومین بعد از چارچوب نهادی، قواعد نهادی است که شامل مجموع هنجارها، رویه‌ها و فرآیندهای رسمی و غیررسمی است که در سازمان یا در عرصه موردنظر حاکم است. به عبارتی می‌توان گفت قواعد نهادی زمینه‌ای است که فعالیت‌ها و اقدامات در آن جاری و ساری است. لذا خود این قواعد جهت دهنده، هدایت‌کننده و سازنده هست. قواعد غیررسمی نوع تعاملات میان افراد، نوع تصمیم‌گیری‌ها و کنش‌های خاص را شکل می‌دهد. بعضاً باعث می‌شود افراد از تصمیم‌گیری استراتژیک فاصله بگیرند و به هنجارهای نهادی ملتزم شوند (Kenoepfel, 2007, p108). قواعد رسمی همان فرآیندهای رسمی اداری و رویه‌های قانونی و سازمانی است. البته حدی از رویه‌های رسمی برای پیشرفت و تسهیل کارها لازم است اما در مجموع به نظر می‌رسد تقویت قواعد غیررسمی سازمان می‌تواند مکمل و تقویت‌کننده قواعد رسمی باشد.

۲-۲- کارآفرینی^۷ برای سازندگی

به‌طور خاص سه ویژگی برای فعالیت کارآفرینانه شناسایی شده است: «هوشیاری نسبت به فرصت‌ها»، «تصمیم‌گیری قضاوتی در شرایط ریسک» و «تولید فرآیند نوآوری» (Klein, 2010, p3). برای تفهیم جنس فعالیت کارآفرینانه بسیج سازندگی باید از صرف مفهوم کارآفرینی فراتر رفت. چون کارآفرینی بسیج در بستر بخش خصوصی و سودآوری مادی قابل تعریف نیست. کارآفرینی بسیج سازندگی در بستر عمومی و در ارتباط با منافع مردم قابل تعریف است و مأموریت آن نیز ایجاد منفعت برای مردم است. لذا مفهوم کارآفرینی عمومی برای انتقال مفهوم بسیج سازندگی مناسب‌تر

1. Consensus or the 'confidence' resource
2. Time or the 'temporal' resource
3. Infrastructure or the 'property' resource
4. Political support or the 'majority' resource
5. violent
6. institutional rules
7. Entrepreneurship

است. کارآفرینی عمومی می‌تواند ترکیب منحصر به فرد منابع عمومی و خصوصی را برای بهره‌گیری از فرصت‌های اجتماعی به ارمغان بیاورد؛ به عبارت دیگر کارآفرینی خصوصی و عمومی مکمل یکدیگر هستند. بسیج سازندگی به عنوان یک کارآفرین عمومی و راهبردی می‌تواند در کنار سایر سازمان‌ها و بازیگران از ظرفیت مردمی برای خلق ارزش‌های اجتماعی و عمومی استفاده کند.

۲-۲-۱- کارآفرینی عمومی

اندیشمندان در خصوص کارآفرینی عمومی، تعاریف مختلفی را ارائه داده‌اند اما در مجموع می‌توان آن را به این صورت جمع‌بندی کرد: «فرآیند خلق ارزش برای شهروندان از طریق گرد هم آوردن ترکیباتی از منابع دولتی یا خصوصی برای بهره‌برداری از فرصت‌های اجتماعی تمرکز این کارآفرینی عمومی بر خدمات‌رسانی کارآمدتر به شهروندان است (الوانی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۸)». علاوه بر این تعریف ارائه شده، می‌توان کارآفرینی عمومی^۱ را در چهار سطح دسته‌بندی کرد که در قالب شکل زیر به آن پرداخته شده است.

شکل ۱- سطوح کارآفرینی عمومی

۲-۲-۲- مأموریت‌های کار آفرینانه بسیج سازندگی

با توجه به چارچوبی که از ادبیات کارآفرینی عمومی ارائه شده، می‌توان نهادهای مختلفی را در کشور احصا کرد که به این امر اهتمام دارند. به‌طور مختصر در شکل زیر مروری اجمالی به مهم‌ترین موارد و فعالیت آن‌ها می‌شود.

• اهمیت فعالیت‌ها	بازیگران
• توسعه پروژه‌های کوچک و زودبازده	وزارت جهاد کشاورزی
• تقویت امنیت غذایی کشور با توجه به افزایش تولیدات بومی	معاونت عمرانی وزارت کشور - دفتر مناطق محروم
• توسعه فضاهای آموزشی، بهداشتی و فرهنگی	کمیته امداد امام خمینی - سازمان اوقاف و امور خیریه
• محرومیت زدایی و ایجاد اشتغال در مناطق محروم	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - سازمان جمعیت هلال احمر
• ارائه خدمات درمانی و آموزش‌های بهداشتی	سازمان بسیج مهندسين - سازمان نوسازی مدارس
• ارائه خدمات فنی مهندسی و توجه به مناطق محروم	سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری
• جلوگیری از فرسایش خاک، مراقبت از جنگل‌ها و مراتع	وزارت آموزش و پرورش - وزارت علوم تحقیقات
• توسعه جنگل‌ها و فضای سبز	وزارت کار و امور اجتماعی - سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور
• ارائه آموزش‌های مختلف فنی و گروهی به جوانان	سازمان بسیج دانشجویی، بسیج طلاب، بسیج خواهران و سایر ائصار مرتبط بسیج
• احیای فرهنگ جهادی و مسئولیت‌پذیری، توجه به مناطق محروم.	بانک مهر و شرکت نگار نصر
• ارائه خدمات مالی و اعتباری برای توسعه پروژه‌های زودبازده	سازمان دامپزشکی
• تقویت امنیت غذایی کشور	
• افزایش تولیدات بومی	

شکل ۲- نهادهای مرتبط با مأموریت‌های کار آفرینانه و سازندگی در کشور

بسیج‌سازندگی در بیش از دو دهه فعالیت خود تاکنون توانسته اقدامات کارآفرینانه خاص خود را به سرانجام برساند. این فعالیت‌ها در ده عنوان دسته‌بندی شده است؛ از جمله عمران و آبادانی، حمایت از تولید بومی، خدمات درمانی و آموزش بهداشتی، برگزاری اردوهای جهادی، آموزش فنی و حرفه‌ای و سایر فعالیت‌ها (مرادی‌پور، ۱۳۹۲، ص ۱۰).

مأموریت‌های کارآفرینانه بسیج‌سازندگی در برهه‌های مختلف با شدت و ضعف مواجه بوده است. این مأموریت‌ها با نگاه‌های مختلف مورد تحلیل و بازتعریف قرار گرفته‌اند. جعفرپور با استفاده از یک تجزیه و تحلیل محیطی (SWOT) به شناسایی نقاط قوت و ضعف بسیج در عرصه کارآفرینی پرداخته است. از جمله نقاط قوت شناسایی شده «ایجاد فرصت تأمین مالی جهت کارآفرینی»، «امکان استفاده از ظرفیت بسیج دانشجویی و بسیج دانش‌آموزی برای ایجاد آمادگی و فرهنگ‌سازی جهت ورود به بازار کار»، «ظرفیت داوطلبانه، نشاط و جوان بودن بسیجیان» و «رعایت اصول اخلاقی توسط بسیجیان» است. از فرصت‌های شناسایی شده برای ورود بسیج‌سازندگی به حوزه کارآفرینی «جبران عقب‌ماندگی‌های اجتماعی و اقتصادی کشور»، «فرصت محرومیت‌زدایی و توجه به مناطق محروم» است. از جمله ضعف‌های پیش روی بسیج در این عرصه «عدم آمار و اطلاعات دقیق از بسیجیان متقاضی اشتغال» و «عدم شناسایی و پایش بسیجیان برای شناخت افراد کارآفرین» است (جعفرپور، ۱۳۹۱، صص ۱۸۵-۱۸۷). برخی افراد دیگر نیز؛ همچون مروی و سیدی با همین نگاه به شناسایی نقاط قوت و ضعف بسیج‌سازندگی برای توسعه کارآفرینی پرداخته‌اند (مروی و سیدی، ۱۳۸۹، صص ۷۰-۵۵).

عربیون نیز به بیان راهبردهای اساسی توسعه کارآفرینی یعنی «توسعه تشکلهای و بسیج منابع انسانی»، «آموزش مستمر و پایدار» و «پرداختن به عوامل و عناصر تولیدمدار» می‌پردازد. به بیان وی دو عنصر اول برای بسیج به صورت بالفعل موجود است ولی عنصر سوم را نیز برای شتاب حرکت بسیج لازم می‌داند (عربیون و عبدالله‌زاده، ۱۳۸۹، صص ۵۰-۳۲).

رویکرد دیگری که برای ارائه راهکارهای توسعه کارآفرینی در بسیج‌سازندگی پیشنهاد شده است، بر اساس سه بعد «زمینه‌های کارآفرینی»، «رفتارهای کارآفرینی» و «ساختارهای کارآفرینی» است. بر این اساس عبدالملکی اجزای این سه بعد اساسی را برای توسعه کارآفرینی در بسیج به این صورت احصا کرده است (عبدالملکی، ۱۳۸۹، صص ۱۱۵ و ۱۱۶):

- زمینه‌های کارآفرینی: ایجاد محیط کارآفرینانه، تقویت فرهنگ کارآفرینی و برنامه‌های ترویج کارآفرینی
- رفتارهای کارآفرینی: آموزش غیررسمی و فنی حرفه‌ای مخصوص کارآفرینان بسیجی، آموزش تخصصی.
- ساختارهای کارآفرینی: حمایت مالی، حمایت اداری - تشکیلاتی، حمایت قانونی.

هر یک از این رویکردها دارای قوت‌ها و ضعف‌های خاص خود هست و راهبردهای خاصی را برای توسعه کارآفرینی با استفاده از ظرفیت بسیج مطرح کرده‌اند. به نظر ما در خصوص هر حوزه فعالیت بسیج آنچه ضروری است شناسایی و تحلیل پیش از هر اقدام و فعالیتی است. بدون شناخت دقیق عرصه، هرگونه اقدامی بی‌فایده خواهد بود. چراکه اقدام و مداخله‌های کارآفرینانه باید متناسب با وضعیت موجود باشد. لذا آنچه نقطه تمایز و اهمیت رویکرد ارائه‌شده در این مقاله هست، توجه به شناسایی عرصه نهادی بسیج سازندگی و استفاده از یکی از سطوح چهارگانه کارآفرینی متناسب با آن هست که در ادامه بیان می‌شود.

۳- روش تحقیق

مراحل پژوهش کیفی یک مسیر از قبل برنامه‌ریزی شده برای توصیف واقعیت نیست، بلکه توصیف واقعیت بعد از وقوع واقعیت است. پژوهشگران کیفی مفاهیم جدید را شکل می‌دهند و یا اینکه داده‌ها را تدقیق می‌کند. آن‌ها داده‌ها را درون طبقه‌ها (بر اساس مضامین، مفاهیم یا ویژگی‌های مشابه) سازمان‌دهی کرده و ارتباط آن‌ها را شکل می‌دهند (نیومن، ۱۳۸۹، صص ۹۷-۹۹). یکی از این روش‌ها، تحلیل مضمون است. روش تحلیل مضمون، فرآیندی برای تحلیل اطلاعات کیفی است؛ بنابراین این روش، صرفاً یک روش کیفی، همانند دیگر روش‌ها نیست بلکه فرآیندی است که می‌تواند در اکثر تحقیقات کیفی بکار رود (Boyatzis, 1998, p4). به‌طور کلی تحلیل هر متن شامل چند فعالیت است:

۱. کشف مقولات (مضمون‌ها) و زیر مقولات؛
۲. غربال کردن مجموعه مقولات به تعداد کمتر که قابل مدیریت باشند؛
۳. ساخت سلسله مراتبی از کدها و مقولات؛
۴. اتصال برقرار کردن بین کدها از طریق طراحی یک مدل تئوریک (Ryan & Bernard, 2003, p85).

هم در نوع مضامین موجود در متون و هم در روش‌های کشف و شناسایی آن‌ها تنوع و گوناگونی زیادی وجود دارد. هریک از اندیشمندان مبنای خاصی برای طبقه‌بندی مضامین و اشاره به گونه‌های آن‌ها دارند. روش انتخابی برای کشف مضامین در این مقاله شناخت مضامین فراگیر، سازمان دهنده و پایه بوده است.

جدول ۲- انواع مضامین

مبنای طبقه‌بندی	انواع مضمون	شرح مضمون
جایگاه مضمون در شبکه مضامین	فراگیر ^۱	در کانون شبکه مضامین قرار می‌گیرد.
	سازمان دهنده ^۲	واسط بین مضامین فراگیر و پایه شبکه است.
	اصلی ^۳	نشانگر نکته مهمی در متن بوده و با ترکیب آن نکات مضمون سازمان دهنده ایجاد می‌شود.

در این راستا با ده نفر از نخبگان، متصدیان و مسئولین بسیج سازندگی مصاحبه نیمه ساختار یافته صورت گرفته است تا ابعاد و عناصر حیاتی و اثربخش برای شناسایی و تحلیل عرصه فعالیت بسیج مشخص و احصا شود. برای یافتن نمونه (مصاحبه‌شوندگان) از «نمونه‌گیری غیراحتمالی همگون» استفاده شده است (رنجبر و دیگران، ۱۳۹۱، ص ۲۴۴). با توجه به این مدل نمونه‌گیری برای فهم وضعیت سازمان بسیج سازندگی به‌طور خاص به مصاحبه با مسئولین و نخبگان در این عرصه متمرکز شد. مصاحبه‌ها تا مرحله اشباع نظری ادامه یافت و در مصاحبه آخر داده و اطلاعات جدیدی اضافه نشد. اطلاعات جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان و گروه کانونی به‌صورت زیر است:

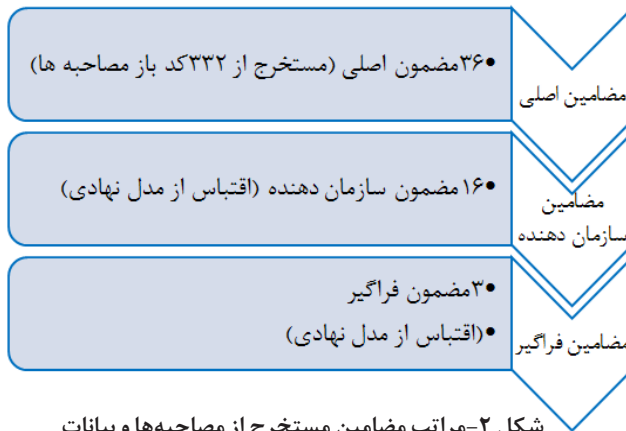
جدول ۳- اطلاعات جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

۱	مسئولین بسیج سازندگی: جانشین سازمان، مسئول مرکز تحقیقات، معاون طرح و برنامه، معاون واحد اقتصاد مقاومتی و ...	۸ نفر
۲	نخبگان دانشگاهی در عرصه بسیج سازندگی	۲ نفر
۳	گروه کانونی: سه نفر از اساتید مرتبط با موضوع بحث	۳ نفر

علاوه بر آن ۱۷ بند از بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) مرتبط با جهاد سازندگی و بسیج سازندگی جمع‌آوری شد. متن این مصاحبه‌ها و سخنرانی‌ها با استفاده از روش «تحلیل مضمون» مورد بررسی قرار گرفته و کدگذاری شد. از مجموع مصاحبه‌ها و بیانات ۳۳۲ کد باز و ۳۶ مضمون اصلی احصا شده است.

1. Global
2. Organizing
3. Basic

شکل ۲- مراتب مضامین مستخرج از مصاحبه‌ها و بیانات

سطح اول و دوم کدها یعنی مضامین فراگیر و سازمان دهنده با توجه به چارچوب تحلیل نهادی خط‌مشی آماده شده است. بعد از تهیه کدهای اولیه، در یک مرحله جمع‌بندی و فرآوری شده و مضامین اصلی با توجه به مضامین سازمان دهنده شکل گرفت. در ادامه با توجه به مضامین اصلی، مضامین سازمان دهنده تکمیل شد. مضامین سازمان دهنده در قالب مضامین فراگیر (که همان سطوح نهادی است) دسته‌بندی و جایگزین شد. شیوه استخراج مضامین از سیری منطقی (دارای پایایی) و مورد اطمینان برخوردار بوده و در ادامه شرح و تحلیلی منصفانه و اصیل (دارای روایی) ارائه می‌شود (نیومن، ۱۳۸۹، صص ۴۱۳ و ۴۱۴). در آخر الگوی نهایی ارائه شده، مورد ارزیابی و تأیید گروه کانونی قرار گرفته است. با توجه به محدودیت حجمی مقاله، امکان اینکه مفاهیم و مضامین به‌طور کامل ارائه شود وجود ندارد و در ادامه دو نمونه از جداول کدگذاری شده ارائه می‌شود.

۴- یافته‌های تحقیق

۴-۱- کدگذاری باز

در این قسمت به دو نمونه از کدگذاری‌های صورت گرفته اشاره می‌شود. مورد اول مربوط به سخنان مقام معظم رهبری در خصوص بایسته‌ها و شاخصه‌های لازم در عموم حرکت‌های جهادی بسیج سازندگی است. مورد دوم در مصاحبه با یکی از متصدیان بسیج سازندگی بوده است.

جدول ۴- نمونه کدگذاری شده قسمتی از سخنان مقام معظم رهبری

تاریخ بیانات	گزیده بیانات	کد باز
۸۰/۱/۱ دیدار زائران و مجاوران رضوی مشهد	سال گذشته ما تجربه کوچکی کردیم. قبل از تابستان، من از سازمان بسیج سپاه پاسداران و از جهاد سازندگی	OB1: ضرورت برنامه‌ریزی برای استفاده مناسب از اوقات

کد باز	گزیده بیانات	تاریخ بیانات
<p>فراغت جوانان OB2: بسیج سازندگی، جهاد کشاورزی، آموزش پرورش از جمله نهادهای مسئول برنامه‌ریزی جوانان برای کارهای مولد و پیش برنده OB3: وابستگی زندگی مادی و معنوی یک ملت به کار و تلاش</p>	<p>مشترکاً خواستم برای تابستان جوانان یک برنامه‌ریزی فوری بکنند. خیلی هم نخواستیم به تبلیغات بپردازیم و سروصدای آن را مطرح کنیم. بعد از تابستان، گزارشی که به من دادند، شگفت‌آور بود. نیروهای بسیج با نیروهای جهاد سازندگی - که امسال با وزارت کشاورزی ادغام شدند و وزارت جهاد کشاورزی را به وجود آوردند - همکاری کردند و عنوان آن را «بسیج سازندگی» گذاشتند. از چندی پیش سفارش کردم و الان هم به این دو سازمان - یعنی جهاد کشاورزی و بسیج - و نیز به آموزش و پرورش از همین جا توصیه می‌کنم که برنامه‌ریزی کنند. می‌توانند برای جوان‌ها به میزان زیادی کارهای موقت - حتی در دوره تابستان - پیدا کنند. زمینه اشتغال در این کشور زیاد است. همت و تلاش پیگیر مسئولان لازم است تا بتواند این خیل عظیم جوانان را به کارهای مولد و پیش برنده سرگرم و مشغول کند. زندگی مادی و معنوی یک ملت به کار و عمل وابسته است.</p>	<p>۸۰/۱/۱ دیدار زائران و مجاوران رضوی مشهد</p>
<p>OB4: در نظر گرفتن بسیج سازندگی مستقلاً به‌عنوان یک حرکت جهادی بزرگ OB5: بسیج سازندگی به‌عنوان یکی از بهترین و امین‌ترین کانال‌ها برای ارسال امکانات کشور OB6: توجه زیاد به فرصت اوقات فراغت جوانان جهت آینده کشور</p>	<p>یک نکته دیگری که من روی آن تأکید می‌کنم مسئله بسیج سازندگی است. بسیج سازندگی، شما در ردیف کارها ذکر کردید؛ اما انصافاً بسیج سازندگی خودش یک شعبه کار عظیم است. اگر شما با آموزش و پرورش همان‌طور که اول من گفته بودم می‌توانستید باهم هماهنگی کنید، شما و آموزش و پرورش و مثلاً وزارت علوم، تمام اوقات تابستان با بهترین کارها پر می‌شد و محصول آن چشم را پر می‌کرد. مگر ما نمی‌خواهیم امکانات کشور را، امکانات دولت را کانال‌کشی کنیم به ابعاد زوایای این کشور که محروم‌اند، خیلی خوب این یکی از بهترین و امین‌ترین کانال‌هاست، این را نمی‌شود در ردیف کارهای دیگری قرار داد این کار خیلی مهم است. من تأکید می‌کنم مسئله بسیج سازندگی را. مسئله دیگر مسئله اوقات فراغت است... این کار را شما خوب می‌توانید انجام دهید... از حالا مثلاً برای تابستان آینده خودتان را آماده کنید تا ایام فروردین آینده خودتان را آماده کنید. واقعاً فکر کنید، مسئله اوقات فراغت برای آینده کشور ما خیلی مهم است.</p>	<p>۸۴/۶/۲ بازدید از نیروی مقاومت بسیج</p>

تاریخ بیانات	گزیده بیانات	کد باز
۷۹/۲/۱۷ ملاقات با فرماندهان ارشد سپاه	یعنی این سه ماه تابستان بچه‌ها بیکارند، عده‌ای بعد از تابستان هم بیکارند. پشت کنکوری‌ها و ... این‌ها را سازمان‌دهی کنید. سازمان‌دهی‌اش با شما، سازمان‌دهی و اعزام باشما. شناسایی‌های قبلی با جهاد سازندگی و دفتر مناطق محروم ریاست جمهوری و بقیه جاها. بودجه هم با دولت، پول بگذارند بروند روستاهای فراوانی را پیش‌بینی کنند. بروند در این روستاها، اینجا مسجد ندارند، اینجا غسالخانه ندارند، اینجا جاده ندارند، اینجا مزرعه چهار تا خانواده درو نشده است و ... مثل کارهایی که اول انقلاب می‌کردند. بچه‌ها از خدا هم می‌خواهند.	OB7: هماهنگی بین دستگاه‌های مختلف کشور برای محرومیت‌زدایی OB8: وظیفه ارتباط با مردم و سازمان‌دهی جوانان بر عهده بسیج سازندگی
۷۷/۷/۱۵ دیدار با مسئولان جهاد سازندگی؛	بحمدالله امروز نوآوری در کشور، همه‌جا هست؛ اما شروع نوآوری و جرئت و جسارت ورود در میدان ابتکار، نکته‌ای است که در اول، در امثال جهاد و نهادهای انقلابی پدید آمد و بر محور آن حرکت شد. راز این همه چیست؟ راز همه این موفقیت‌ها در بخش‌های مختلف، تمسک به ایمان انقلابی است؛ ایمان به حقیقت والا و درخشانی که توانست این کشور را نجات دهد. از چه چیزی نجات دهد؟ از دوران جاهلیت تاریک ذلت‌بار برای ملت ایران.	OB10: نهادهای انقلابی، نوآور در ورود به میدان ابتکار OB11: تمسک به ایمان انقلابی، راز موفقیت نهادهای انقلابی OB12: ایمان نجات‌دهنده کشور از جاهلیت تاریک ذلت‌بار
۷۰/۳/۲۸ دیدار با مسئولین جهاد سازندگی،	اگر انقلاب اسلامی بتواند آثار شوم تسلط قدرت‌های طاغوتی را در این کشور برطرف کند، آن وقت بزرگ‌ترین وظیفه خودش را به انجام رسانده است. این آثار شوم دوران سلطه طاغوت چیست؟ در درجه اول، همین فقر و عقب‌ماندگی و جهل در بسیاری از مناطق کشور ماست. این ملت با استعداد و هوشیار، این زمین با استعداد و غنی از همه جهت و آن معارف اسلامی پیشاپیش این ملت، همه این‌ها باید موجب می‌شد که امروز ایران یکی از آبادترین و ملت آن یکی از غنی‌ترین ملت‌های عالم باشد؛ اما میدانیم که این‌طور نشده است.	OB17: بزرگ‌ترین وظیفه انقلاب، رفع آثار شوم قدرت‌های طاغوتی OB18: فقر، عقب‌ماندگی و جهل از جمله آثار شوم دوران طاغوت OB19: ظرفیت‌های غنی انسانی، اسلامی و طبیعی زمینه‌ساز رشد ملت و آبادانی کشور
در جمع اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان	حضور در کارهای جمعی برای خدمت به مردم همچون بسیج سازندگی، ورزش و تمرین جسمی، در دوران جوانی که یکی از طلایی‌ترین دوران‌های زندگی انسان است و علاوه بر شکل‌دهی هویت صحیح انسانی، ذخیره‌ای برای همه دوران زندگی و توشه‌ای	OB20: فواید خدمت در بسیج سازندگی: • تمرین جسمی • شکل‌دهی هویت صحیح انسانی

تاریخ بیانات	گزیده بیانات	کدباز
در جمع اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش آموزان	ابدی برای دوران پس از مرگ و حیات واقعی خواهد بود.	• توشه ابدی برای پس از مرگ • ذخیره دوران زندگی

جدول ۵- نمونه کدگذاری شده قسمتی از مصاحبه با آقای شکری (یکی از معاونان سابق بسیج سازندگی)

متن مصاحبه	کد باز
بسیج در این سه برنامه (محرومت‌زدایی، اردوهای جهادی و اقتصاد مقاومتی) به دنبال آن بوده است که کمک‌کار کمک‌کار دولت باشد. چون می‌دانید که به هر حال در سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها ضعف و سستی وجود دارد. از طرف دیگر پیمانکاران حاضر نیستند که در مناطق بسیار محروم و در شرایط سخت وارد فعالیت و خدمات‌رسانی شوند. لذا بسیج آمده است تا این خلأ را پوشش دهد.	PE4: تلاش سازمان برای کمک به دولت PE5: ضعف در اجرا و عملکرد دستگاه‌های دولتی PE6: عدم تمایل پیمانکاران برای فعالیت در مناطق محروم و دورافتاده PE7: تلاش بسیج برای پرکردن خلأهای نظام و کشور PE8: نوع حرکت جهادی بسیج برای محرمیت زدایی
از طرف دیگر در قانون هم بسیج سازندگی به‌عنوان یکی از مجریان طرح‌های دولتی معرفی شده است. لذا بسیج قائم‌مقام یا پیمانکار است در برخی پروژه‌های دولت. البته نه در انجام پروژه‌های خیلی بزرگ. در طرح‌های کوچک و زودبازده.	PE9: ظرفیت قانونی برای فعالیت سازندگی بسیج در کنار دولت PE10: شناخته شدن بسیج به‌عنوان قائم‌مقام دولت در قانون و در عمل PE11: دولت سود برنده فعالیت بسیج به‌عنوان احزاب ثالث
بنابراین به نظر من این‌طور نیست که سازمان‌ها یا دولت بگویند که شما مزاحم من هستید. چون کاری که ما می‌کنیم عام‌المنفعه است. هیچ سودی از قبل آن عاید ما نمی‌شود. از طرف دیگر کاملاً در ساختارهای قانونی تعریف شده است.	PE12: عام‌المنفعه بودن فعالیت بسیج سازندگی PE13: وجود سازوکارهای قانونی و حقوقی برای فعالیت بسیج PE14: وجود رویه‌های رسمی برای انجام برخی فعالیت‌ها
بسیج سازندگی ساختار چابک و منعطفی دارد؛ یعنی این ستاد مرکزی بسیج سازندگی در تهران با ۴۰-۵۰ نفر کادر در کل کشور فعالیت‌های بزرگی را انجام می‌دهد. می‌توانید حجم فعالیت‌های این سازمان را با سازمان‌های دولتی به نسبت مقایسه کنید در حالی که امکانات و منابع ما بسیار کمتر است.	PE15: ساختار نسبتاً منعطف سازمان PE16: گستردگی و حجم به نسبت زیاد فعالیت‌های بسیج PE17: امکانات و منابع مادی محدود سازمان
چابکی ساختار ناشی از چیست: ناشی از تفکری است که در مدیریت و بدنه این سازمان حاکم است و آن تفکر جهادی و بسیجی گونه است. ناشی از فرمان‌ها مستقیم رهبری است. ناشی از انگیزه و تکلیف محوری است.	PE18: اهمیت تفکر جهادی در شکل دادن به انعطاف نسبی سازمان PE19: منویات رهبری جهت دهنده و مشروعیت دهنده اصلی PE20: وجود قواعد هنجاری و جوشش درونی برای خدمت‌رسانی

کد باز	متن مصاحبه
PE21: جوانان نفع‌بران معنوی فعالیت‌های سازندگی PE22: محرومین نفع‌بران مادی و معنوی PE23: جوانان به‌عنوان هم نفع بر و هم‌گروه هدف هستند.	گروه‌هایی که از فعالیت‌های بسیج سازندگی سود می‌برند اولاً خود جوانان هستند که از جهات معنوی و اجتماعی سود می‌برند. ثانیاً محرومین و مستضعفین هستند.
PE24: لزوم رصد اطلاعاتی شبانه‌روزی فعالیت‌های دشمن در خصوص جوانان PE25: لزوم برنامه‌ریزی همه‌جانبه برای شکار فرصت‌ها در جهت اشتغال جوانان PE26: رهبری به‌عنوان بازیگر کلان جهت دهنده در عرصه سازندگی کشور PE27: توجه به امر اشتغال جوانان زمینه‌ساز افزایش امنیت در کشور	آقا فرمودند کسی که برای اشتغال جوانان طرح‌ریزی می‌کند باید مثل اتاق جنگ باشد. چرا برای اینکه مسئله اشتغال جوانان بسیار حیاتی است و به‌مثابه جنگی است که در طرف دیگر آن دشمن قرار دارد. دشمن می‌خواهد با ایجاد مشکلات در امر اشتغال جوانان ما را که فرصت هستند، هدف قرار دهد. لذا باید بسیج سازندگی فرصت‌ها را به‌خوبی شناسایی کرده و بهره‌بردار.
PE28: تأمین هزینه‌های جاری از خود سپاه PE29: انجام پروژه‌های زودبازده دولت با پشتیبانی مالی دولت PE30: فرهنگ انجام کار بدون هیچ چشم‌داشت و انتظاری	در خصوص منابع مالی، برای هزینه‌های جاری این ستاد و سازمان‌هایی که در استان‌ها مستقر هستند، مانند یک شاخه از سپاه است و هزینه آن از خود سپاه تأمین می‌شود؛ اما در خصوص طرح‌هایی که سازمان متصدی و مجری انجام آن است، باید گفت که چون آن طرح‌ها از خود دولت است، بودجه آن را نیز خود دولت تعریف کرده است. بسیج فقط طرح را اجرا می‌کند. پس ما کمک کار دولت هستیم و نه رقیب آن.
PE31: پشتوانه قانونی برای فعالیت‌های بسیج سازندگی • اصل ۱۴۷ قانونی اساسی • آیین‌نامه اردوهای هجرت سال ۷۵ مصوب دولت • قانون بسیج سازندگی سال ۸۶، مصوب مجلس PE32: سازوکارهای حقوقی برای فعالیت‌ها و در تعامل با دولت	در بحث قانونی سازمان، در اصل ۱۴۷ و تصویب آیین‌نامه اردوهای هجرت در دولت در سال ۸۵ و تصویب قانون بسیج سازندگی در مجلس در سال ۸۶ به این موضوع پرداخته شده است.
PE35: تلاش برای جلب اعتماد مردم و حمایت دولت از طریق انجام کار دقیق و کارشناسی PE36: حمایت رهبر انقلاب به‌عنوان یک منبع اعتماد زا PE37: فرهنگ ارتباط چهره به چهره افراد با مردم برای جلب مشارکت مردم	چطوری می‌توان اعتماد و اجماع مردم را جلب کرد: به نظر من آنچه مهم است این است که کاری که انجام می‌دهیم بسیار دقیق، علمی، منطقی و کارشناسی شده باشد. وقتی عملکرد ما خوب و قابل قبول باشد مردم اعتماد می‌کنند. عامل اصلی است. البته بیانات آقا هم بسیار اعتماد‌زاست.
PE38: استفاده از رسانه‌های عمومی برای معرفی برنامه‌ها بسیج سازندگی PE39: اهمیت معرفی الگوهای موفق برای فرهنگ‌سازی	رسانه‌هایی که ما داریم دوتا سایت اینترنتی است. از طرف دیگر یک فصلنامه هجرت هم بوده است. بحث دیگری که ما دنبال می‌کنیم، ارائه الگوهاست.

کد باز	متن مصاحبه
PE40: تلاش برای ترویج فرهنگ کار و جهاد PE41: گردش اطلاعات از طریق معرفی الگوهای موفق PE42: تبلیغ فرهنگ کار به صورت عملی به عنوان یک هنجار	الگوسازی برای ما بسیار مهم است چون می‌خواهیم به مردم و دولت ثابت کنیم که می‌شود و می‌توانیم. می‌شود کار کرد و به نتیجه رسید. این در بحث منبع شناختی مهم است.

۴-۲- طراحی چارچوبی نهادی برای تحلیل عرصه (یک نقشه عملیاتی)

اهمیت شناسایی، رصد و پایش از قبل طراحی و انجام عملیات بسیار مهم است. چه اینکه این عملیات نظامی باشد، یا اقتصادی، فرهنگی و سیاسی. شناسایی یعنی دیدن هدف به طور دقیق که به نشانه‌گیری صحیح منجر می‌شود. شهید باقری می‌گفتند «که ما هر چه برای شناسایی عملیات تلفات بدهیم لازم است تا اینکه بتوانیم به درستی عملیات را طراحی کنیم و بهتر از این است که در وسط عملیات به دلیل ضعف اطلاعاتی تلفات بدهیم» (سعدآبادی، ۱۳۸۹، ص ۴۷۱). لذا قبل از طراحی مأموریت‌های کارآفرینانه بسیج شناخت عرصه ضروری است. در این قسمت با استفاده از مضامین اصلی مستخرج از مصاحبه‌ها، شاخص‌هایی برای شناخت عرصه‌های فعالیت بسیج سازندگی به صورت چک‌لیست ارائه شده است. چک‌لیست شاخص‌ها یا منشوری است که ویژگی‌های موردنظر برای بسیج سازندگی در آن ذکر شده است. این چارچوب به صورت عملیاتی برای شناخت عرصه یک خط‌مشی خاص در فعالیت بسیج سازندگی قابل استفاده است. در ستون آخر نیز تحلیلی از وضع موجود بسیج سازندگی به طور مختصر ارائه شده که پس از انجام مصاحبه‌ها ضمن اجماع نسبی در هر مورد به آن اشاره شده است.

جدول ۶- چارچوب نهادی برای تحلیل عرصه فعالیت بسیج

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	چک‌لیست شناخت عرصه	تحلیل ابعاد نهادی بسیج سازندگی به عنوان یک بازیگر راهبردی
بازیگران	مقامات سیاسی اداری	<ul style="list-style-type: none"> ○ واقعیت اجتماعی مقامات سیاسی-اداری درگیر در عرصه: • نظام ارزشی ارزش‌ها • منافع • ابزارها • ظرفیت نوآوری و انطباق ○ سطح کارآفرینی و نوع مداخله مقامات در عرصه خط‌مشی ○ میزان تسهیلگری، جهت‌دهی، توان‌بخشی و پشتیبانی مقامات 	بسیج سازندگی به عنوان یک بازیگر حیاتی در کنار سازمان‌های دولتی قرار دارد. از جمله وزارت جهاد کشاورزی، معاون عمرانی وزارت کشور و سایر بازیگران.

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	چک لیست شناخت عرصه	تحلیل ابعاد نهادی بسیج سازندگی به عنوان یک بازیگر راهبردی
بازیگران	مقامات سیاسی اداری	<ul style="list-style-type: none"> ○ میزان قوت یا ضعف مداخله مقامات ○ میزان تمایل مقامات به مداخله یا مشارکت دیگر بازیگران از جمله بسیج در عرصه مورد نظر 	
	گروه‌های هدف	<ul style="list-style-type: none"> ○ دسته‌بندی گروه‌های هدف در عرصه خط‌مشی ○ واقعیت اجتماعی گروه‌های هدف در عرصه خط‌مشی ○ وضعیت ابعاد معنوی و ایمان انقلابی بازیگران در سازندگی ○ سطح کارآفرینی و نوع مداخله هر گروه هدف در عرصه خط‌مشی برای خلق ارزش ○ نوع تعامل گروه‌های هدف با دیگر بازیگران از جمله مقامات سیاسی-اداری مثلاً رقابت، حمایت‌گری و... ○ نوع اولویت‌بندی مسائل در عرصه خط‌مشی مورد نظر ○ اثرات منتج از اقدامات هر گروه هدف از بعد مادی و معنوی 	<p>گروه‌های هدف شامل بخش خصوصی، گروه‌های جهادی، سایر اقشار بسیج و ... که در کنار بسیج سازندگی مؤثر می‌باشند.</p>
منابع	نفع‌بران نهایی	<ul style="list-style-type: none"> ○ دسته‌بندی نفع‌بران ○ نوع منفعت یا ضرری که عاید نفع‌بران می‌شود از بعد مادی یا معنوی ○ میزان نقش‌آفرینی نفع‌بران در تحقق آن منفعت یا ارزش ○ میزان گستردگی یا پراکندگی نفع‌بران در کشور 	<p>نفع‌بران نهایی به‌طور عمده مردم و جوانان هستند</p>
	احزاب ثالث	<ul style="list-style-type: none"> ○ دسته‌بندی احزاب ثالث و نوع منفعت یا ضرری که به‌طور ناخواسته متحمل می‌شوند 	<p>بخش خصوصی و سایر کسانی که به تجارت و تولید اهتمام دارند.</p>
منابع	قانون	<ul style="list-style-type: none"> ○ پشتوانه قانون اساسی یا سیاست‌ها و آرمان‌های کلی نظام ○ پشتوانه بیانات امام خمینی و رهبر انقلاب ○ پشتوانه قوانین مصوب مجلس یا آئین‌نامه دولت ○ تفاهم‌نامه همکاری با دستگاه‌های دولتی 	<p>اصل ۱۴۷ قانون اساسی؛ قانون بسیج سازندگی مصوب بهمن سال ۸۶ در مجلس شورای اسلامی</p>
	نیروی انسانی	<ul style="list-style-type: none"> ○ علاقه، ابزار، ارزش و ظرفیت کنشگری در نیروی انسانی ○ میزان روحیه جهادی در نیروی انسانی ○ نوع تعامل افراد با یکدیگر 	<p>دو دسته نیرو در اختیار بسیج سازندگی: افراد کادر رسمی و افراد عادی یا بسیجی به همراه جوشش درونی و تعهد نیروها.</p>

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	چک لیست شناخت عرصه	تحلیل ابعاد نهادی بسیج سازندگی به عنوان یک بازیگر راهبردی
منابع	اجبار	<ul style="list-style-type: none"> سازوکار نظارت و اعمال فشار از بالا ابزار کنترل و هدایت در عرصه موردنظر 	برخوردار از حد کمی از اجبار در ارتباط با شبکه زیرمجموعه خودش در استان‌ها و شهرستان‌ها
	پول	<ul style="list-style-type: none"> تأمین اعتبار از بخش دولتی یا خصوصی تأمین مالی از طریق مردم (گروه هدف یا نفع‌بران) 	متأسفانه یکی از محدودیت‌های این سازمان، کمبود منابع مالی و پولی
	اطلاعات	<ul style="list-style-type: none"> وجود سازوکار یا سازمانی برای رصد و تولید اطلاعات، پردازش و توزیع آن 	نیازمند سامانه‌های اطلاعاتی و پردازش اطلاعات قوی‌تر
	سازماندهی	<ul style="list-style-type: none"> میزان ساختارمندی و رسمیت در عرصه تناسب ساختار با مأموریت یا خط‌مشی موردنظر فرآیند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری تصمیم‌گیری اقتضایی و استقلال سازمانی میزان تمایل بازیگران به تغییر و تحول سازمانی میزان انعطاف، پویایی و ابتکار سازمانی امکان تغییر ساختار و سازمان‌دهی مجدد امکان ایجاد شعب یا نهادهای کوچک مردمی برای اقدام در سراسر کشور 	نیازمند تقویت و تثبیت ویژگی‌های نهادی مبتنی بر فرهنگ سازمانی جهادی-ساختاردهی با توجه به هدف و نیاز سازمان
	اجماع	<ul style="list-style-type: none"> میزان اعتماد مردم برای جلب مشارکت آن‌ها در عرصه منابع اعتماد ساز: کارآمدی عملکرد گروه هدف یا دولت پشتیبانی رهبر انقلاب ارتباط از نزدیک و صمیمانه با مردم بهره‌مندی از رسانه‌ها ارائه مشوق برای جلب اعتماد 	برخوردار از پشتوانه حمایتی مردمی، دولت و رهبری نظام و مورد اعتماد
	حمایت سیاسی	<ul style="list-style-type: none"> پشتوانه حمایتی دستگاه‌های دولتی استفاده از پشتوانه ارزشی و اعتقادی برای جلب حمایت 	با توجه به عملکرد به نسبت خوب بسیج تقریباً در تمام دوره‌ها مورد حمایت بدنه دولتی بوده است.
	زمان	<ul style="list-style-type: none"> اقتضایی بودن خط‌مشی با توجه به زمان محدودیت زمانی برای اقدام 	برخوردار از حرکت پرشتاب و متناسب با زمان برای سازندگی

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	چک لیست شناخت عرصه	تحلیل ابعاد نهادی بسیج سازندگی به عنوان یک بازیگر راهبردی
منابع	زیرساخت	<ul style="list-style-type: none"> ○ چارچوب نظری و علمی در عرصه مورد نظر ○ نقشه و برنامه جامع سیاستی ○ شبکه ارتباط مردمی در کشور ○ امکانات و منابع مادی به صورت بالفعل یا بالقوه ○ سرمایه مادی، معنوی و توان کاری مردم به صورت خودجوش ○ امکان استفاده از زیرساخت بخش دولتی یا غیردولتی 	زیرساخت بسیج وابسته به سپاه و بدنه مردمی، وجود شبکه مردمی در سراسر کشور
	رسمی	<ul style="list-style-type: none"> ○ فرآیندها و سازوکارهای اداری ○ هنجارهای قانونی محدودیت ساز 	فرآیندهای اداری و رویه‌های خشک سازمانی. تشدید قواعد رسمی در این سازمان تا حدی باعث کم رنگ شدن فرهنگ جهادی شده است.
قواعد نهادی	غیررسمی	<ul style="list-style-type: none"> ○ ارتباط صمیمانه و چهره به چهره با مردم ○ حساسیت و تعهد نسبت به مشکل اجتماعی ○ توجه به بعد معنوی قبل از بعد مادی در سازندگی ○ روحیه جهادی از جمله: <ul style="list-style-type: none"> ○ پرکاری و کم هزینه بودن ○ جوشش درونی برای فعالیت ○ پشتوانه اعتقادی اسلامی و انقلابی و ... 	حد نسبی از فرهنگ جهادی: هنجارهایی مثل پرکاری و کم هزینه بودن، جوشش درونی و متعهدانه افراد برای خدمت رسانی، ارتباط صمیمانه و دلسوزانه با مردم و سایر مواردی که ذیل فرهنگ جهادی است.

۴-۳- انتخاب نوع مداخله و مأموریت بسیج سازندگی

چارچوب ارائه شده در قسمت قبل، وضعیت هر عرصه عملیاتی را به طور عینی برای کسی که قصد مداخله یا فعالیت کارآفرینانه دارد مشخص می کند. در واقع نقاط قوت و ضعف، چالش‌ها و فرصت‌ها را ناظر به هر مورد به خوبی تبیین می کند و به مثابه یک نقشه می ماند که تمامی پستی‌ها و بلندی‌ها و وضعیت جغرافیایی در آن مشخص شده است؛ به عبارت دیگر این چارچوب یک راهنمای مسیر است که به بسیج سازندگی برای ورود به عرصه اقتصادی یا هر عرصه دیگر کمک می کند تا وضعیت بازیگران، منابع در اختیار آن‌ها و قواعد حاکم بر عرصه مورد نظر به خوبی شناسایی شود. در ادامه این مسیر، شناخت نوع مداخله (به تعبیر خط‌مشی گذاری) یا مأموریت کارآفرینانه بسیج سازندگی به آن عرصه مورد نظر است. بسیج سازندگی به عنوان ارزش آفرین، متناسب با

هر خلأ خاص و با توجه به فرصت‌ها با توجه هر یک از راهبردهای کارآفرینی عمومی، نوع مداخله خودش را طراحی می‌کند. این سطوح کارآفرینی عمومی در بسیج سازندگی به این شرح است:

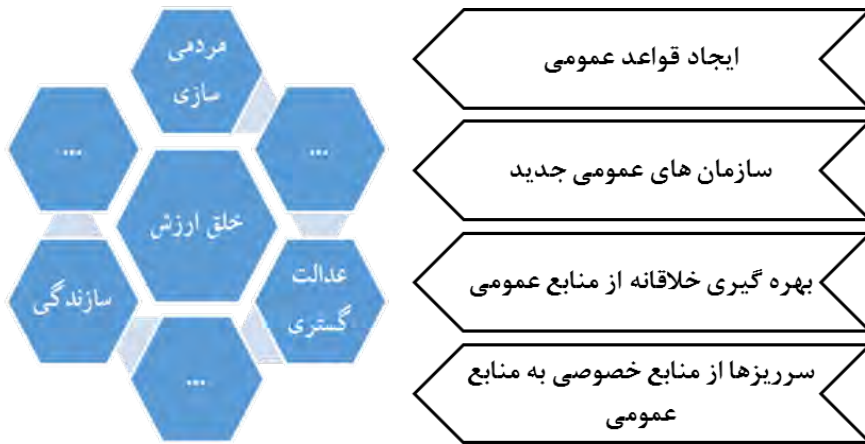
ایجاد قواعد عمومی: قبل از مطرح شدن هر مثال، باید گفت تشکیل بسیج سازندگی با دوراندیشی مقام معظم رهبری و به فرمان ایشان، ایجاد یک قاعده عمومی بزرگ است. این قاعده یعنی استفاده از ظرفیت عظیم مردم و جوانان برای سازندگی کشور. این ظرفیت عمومی شامل به کارگیری امکانات، توان، خلاقیت و داشته‌های مردمی است. قواعد عمومی و گونه‌های جدیدی آن متناسب با اقتضائات زمان و زمینه با ظرفیت بسیج سازندگی شکل گرفته است.

طراحی سازمان‌های عمومی جدید: برای تداوم و پیشرفت قواعد عمومی جدید که منجر به رشد و توسعه ارزش‌ها در جامعه می‌شود، بسیج سازندگی نیازمند آن است که سازمان‌ها، ساختارها و سازوکارهای جدیدی را طراحی کند تا از مسیر آن‌ها این هدف محقق شود. اصناف و اقسام بسیج (بسیج مهندسی، فرهنگیان، دانشجویان و ...) نمونه‌ای از این سازمان‌های عمومی جدید است. استفاده از شبکه پایگاه‌های بسیج ساختاری دیگر در جهت سازندگی و انجام مأموریت‌های کارآفرینانه است.

بهره‌گیری خلاقانه از منابع عمومی: در این سطح نیز بسیج سازندگی به‌طور خاص اقداماتی را به ثمر رسانده است که البته لازم است تکمیل شده و بهبود یابد. از جمله مدیریت و استفاده بهینه از منابع طبیعی در مناطق محروم، احیا جنگل‌ها و مراتع، جلوگیری از فرسایش زمینی، ترویج فرهنگ حفاظت از محیط‌زیست و امور دیگر.

بسیج سازندگی در نقش کارآفرینی عمومی وظیفه دارد به‌عنوان حلقه مکمل برای کارآفرینان خصوصی زیرساخت‌ها و نهادها را به‌گونه‌ای طراحی کند که امکان استفاده از ظرفیت بخش خصوصی در جهت سازندگی کشور به وجود آید. در این صورت با شدت یافتن فعالیت بخش خصوصی، سرریز آن وارد بخش عمومی می‌شود. در شکل ۳ الگوی نهایی از مرحله تحلیل نهادی عرصه، انتخاب راهبرد کارآفرینی عمومی و پیامد آن نشان داده شده است.

شکل ۳- الگوی تحلیل نهادی و راهبردهای کارآفرینی عمومی برای مداخله بسیج سازندگی

۵- جمع بندی و نتیجه گیری

آنچه در این پژوهش ارائه شد بعد از بیان ادبیات موضوع در بحث تحلیل نهادی و کارآفرینی عمومی، طراحی چارچوب برای شناخت عرصه‌های کارآفرینی بسیج سازندگی است. این چارچوب که به مثابه یک «عینک نهادی» است که به صورت چک‌لیست برخی شاخص‌ها را برای ارزیابی و تحلیل عرصه موردنظر ارائه داده است. در کنار آن تحلیلی مختصر از وضعیت کلی سازمان بسیج سازندگی در ابعاد نهادی بیان شده که مستخرج از مصاحبه‌ها است.

پس از طراحی «بازار نهادی» یا همان چارچوب نهادی، می‌توان عرصه‌های مختلف اقتصادی، عمرانی، تولیدی و حتی فرهنگی را در کشور به صورت مفهومی و معنادار شناخت. با توجه به آن می‌توان راهبرد کارآفرینی مناسب را تشخیص داده و انتخاب کرد. باید گفت بسیج سازندگی برخوردار از شاخص‌های فعالیت کارآفرینانه (هوشیاری نسبت به فرصت‌ها، ریسک‌پذیری و نوآوری) بوده است و تا حد بسیار زیادی در نوع عملکرد آن قابل مشاهده و انطباق است. رصد فرصت‌ها و طراحی نوع مأموریت خاص با توجه به اقتضای خاص زمانی و مکانی، مسئولیت‌پذیری متعهدانه، پذیرش خطر برای اتخاذ تصمیمات بزرگ و استفاده از راه‌ها و روش‌های میانبر برای نیل به هدف از جمله عناصری است که نوع مأموریت‌ها و فعالیت‌های بسیج و به‌طور خاص بسیج سازندگی را شکل می‌دهد. از طرف دیگر صبغه و رویکرد بسیج سودآوری خصوصی نبوده و به دنبال تحقق ارزش‌های آرمانی انقلابی در جامعه اسلامی بوده است.

باید توجه داشت که کارآفرینی عمومی منحصر و محدود به چهار سطحی که ارائه شد، نباید باشد. بلکه اصل کلی این است که بسیج سازندگی به‌عنوان یک کارآفرین ضمن شناخت وضعیت موجود کشور در هر عرصه، از ظرفیت بی‌بدیل مردمی برای مداخله نوآورانه و جدی به آن حوزه استفاده کند. لذا بسیج سازندگی ضمن استفاده از این الگوی نهادی، حوزه‌های عملیاتی فعالیت خود را در کشور به‌خوبی تحلیل و ارزیابی می‌کند و سپس با استفاده از یکی از راهبردهای کارآفرینی ذکرشده مأموریت دقیق خود را طراحی و اجرا می‌کند.

همان‌طور که در شکل ۴ می‌بینید، نتیجه الگوی ارائه‌شده، پیامد «خلق ارزش» را به همراه دارد. لذا در نتیجه فعالیت‌های کارآفرینانه بسیج سازندگی، ارزش‌هایی همچون عدالت‌گستری، مردمی‌سازی (استفاده از ظرفیت‌های مردمی)، سازندگی، امنیت و ... ایجاد می‌شود. در مجموع سه دستاورد اصلی این مقاله شامل این موارد است:

- شناخت کلی از وضعیت موجود بسیج سازندگی در قالب تحلیل نهادی حاصل می‌شود.

- داشتن یک چارچوب نهادی که به‌واسطه شاخص‌های آن می‌توان سایر بازیگران و عرصه‌های سازندگی و کارآفرینی در کشور را شناخت.

- ارائه مدلی که چگونگی شناخت و مداخله بسیج سازندگی و پیامد آن را مشخص می‌کند.

پیشنهادهایی که برای آثار و تلاش‌های بعدی مرتبط با این موضوع به نظر می‌رسد:

- بررسی و تحلیل نهادی بازیگران دخیل در عرصه سازندگی کشور
- طراحی شاخص‌ها و سنجه‌هایی متناسب با هر بعد چارچوب نهادی
- بررسی پیامدهای کارآفرینی عمومی بسیج در همه ابعاد

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. الوانی، سیدمهدی؛ خنیفر، حسین؛ محمدی، قنبر؛ جندقی، غلامرضا، (۱۳۹۰). کارآفرینی در بخش عمومی رویکرد هم‌افزایی، پژوهش‌های مدیریت عمومی، دوره ۴ (شماره ۱۲)، ۵-۲۸
۲. جعفرپور، محمود، (۱۳۹۱). تدوین راهبردهای اشتغال و کارآفرینی با استفاده از رویکرد تجزیه و تحلیل محیطی، مطالعات راهبردی بسیج، شماره ۵۵، ۱۹۰-۱۴۹
۳. رنجبر، هادی؛ حق‌دوست، علی‌اکبر؛ صلصالی، مهوش؛ خوشدل، علیرضا؛ سلیمانی، محمدعلی؛ بهرامی، نسیم، (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی، راهنمایی برای شروع، مجله علمی پژوهشی دانشگاه ارتش جمهوری اسلامی ایران، شماره ۳، ۲۳۸-۲۵۰
۴. عبدالمملکی، هادی، (۱۳۸۹). راهکارهای توسعه کارآفرینی و اشتغال‌زایی در بسیج سازندگی، مطالعات راهبردی بسیج، سال سیزدهم (شماره ۱)، ۹۵-۱۲۲
۵. عربیون، ابوالقاسم؛ عبدالله‌زاده، غلامحسین، (۱۳۸۹). توسعه اشتغال و کارآفرینی و نقش بسیج، فصلنامه مطالعات بسیج، سال سیزدهم (شماره ۴۹)، ۳۲-۵۰
۶. کلهر، رضا، (۱۳۸۷). بسیج و سیر تحول در انقلاب، نوآوری و شکوفایی، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، (شماره ۳۸)، ۴۷-۶۴
۷. متوسلی، محمود؛ جلالی نائینی، سید غلامرضا؛ نورعلیزاده، حمیدرضا؛ می‌زایی، یحیی، (۱۳۹۰). تحلیل نهادی بازار بیمه زندگی کشور ایران با استفاده از مدل چهارسطحی نهادی ویلیامسون، پژوهشنامه بیمه کشور، دوره ۲۶ (شماره ۳)، ۵۱-۷۷
۸. مروی، علی؛ سیدی، سیدمحمد رضا، (۱۳۸۹). راهبردهای بسیج در توسعه کارآفرینی، فصلنامه مطالعات بسیج، دوره سیزدهم (شماره ۴۹)، ۵۱-۷۶

کتاب‌ها

۹. اسکات، ریچارد، ترجمه مینا دده بیگی، (۱۳۷۸). نهادها و سازمان‌ها، تهران: سمت
۱۰. اسمیت، کوین بی؛ لاریمر، کریستوفر دابلویو، ترجمه حسن دانایی‌فرد، (۱۳۹۲). درآمدی بر نظریه خط‌مشی‌گذاری عمومی، تهران: صفار
۱۱. سعدآبادی، حسن، (۱۳۸۹). طراحی الگوی رهبری معنوی بر اساس ارزش‌های اسلامی با تکیه بر ویژگی‌های فرماندهان دفاع مقدس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام
۱۲. شکر، ابودر؛ خراسانی، مجید، (۱۳۹۲). از جهاد تا جهاد: سیری در تاریخ حرکت‌های جهادی، تهران: سازمان بسیج سازندگی

۱۳. عبدالملکی، هادی؛ عبدالملکی، حسین، (۱۳۹۰). *سیمای جهانی سازندگی و اوقات فراغت*، تهران: آتی‌نگر
۱۴. *گزیده‌ای از ابلاغیات و دستورالعمل‌های بسیج سازندگی*، جلد اول و دوم، (۱۳۸۳). تهران: سازمان بسیج سازندگی
۱۵. متوسلی، محمود؛ مشهدی احمد، محمود؛ سمیعی‌نسب، مصطفی؛ نیکونسبتی، علی، (۱۳۹۰). *تجدید حیات اقتصاد نهادی*، تهران: دانشگاه امام صادق
۱۶. مرادی‌پور جیره‌ندی، مصطفی، (۱۳۹۲). *بررسی نقش و تأثیر فعالیت‌های سازمان بسیج سازندگی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی بر اقتصاد مقاومتی با تأکید بر هزینه و وقت در شرایط تورمی (چالش‌ها، فرصت‌ها و راهکارها)*، تهران: بسیج سازندگی
۱۷. نیومن، ویلیام لاورنس، ترجمه حسن دانایی‌فرد و سیدحسین کاظمی، (۱۳۸۹). *شیوه‌های پژوهش اجتماعی، رویکردهای کمی و کیفی*، جلد اول، تهران: سمت

۶-۲- منابع لاتین

Articles

18. Bartlett, D. Dibben, P. (2002). Public sector innovation and entrepreneurship: Case studies from local government. *Local Government Studies*, 28, 107–121.
19. Hodgson, Geoffrey, m. (2006). What Are Institutions? *Journal of Economics Issues*; Vol. XL, No 1. 1-25
20. Klein, Peter G. Mahoney, Joseph T. McGahan, Anita M. Pitelis, Christos(2010). Toward a theory of public entrepreneurship, *European Management Review*, 7, 1-15
21. Ostrom, Elinor (2005). Unlocking public entrepreneurship and public economies, WIDER Discussion Papers, World Institute for Development Economics (UNU-WIDER)
22. Polski, Margaret M. Ostrom, Elinor(1999). An Institutional Framework for Policy Analysis and Design, Workshop in Political Theory and Policy Analysis, Department of Political Science, Indiana University
23. Ryan, Grey W. Bernard, H. Russell, (2003) Techniques to Identify Theme, *Field Method*, Vol. 15, No.1, 85-109

Books

24. Boyatzis, Richard E. (1998). **Transforming qualitative information: Thematic analysis & code development**. Thousand Oaks. Sage Publication.
25. Knoepfel, Peter, Corinne, Larrue. Frédéric Varone. Michael Hill(2007), **public policy analysis**, policy press
26. Lewis, E. (1980). **Public entrepreneurship: Toward a theory of bureaucratic political power**. Bloomington, IN: Indiana University

- Press.
27. North, D. C. (1990), Institution, **institutional change and economic performance**. Cambridge University Press.
 28. Ostrom, E. (1965). **Public entrepreneurship: A case study in ground Water Basin management** Unpublished dissertation, UCLA, Los Angeles, CA.
 29. Ostrom, Elinor (2005). **Unlocking public entrepreneurship and public economies**, WIDER Discussion Papers, World Institute for Development Economics (UNU-WIDER)

